

УДК 636.04.636.085.3

Анастасія Ігорівна БЕРБЕР

аспірантка кафедри маркетингу, Одеський національний економічний університет, Україна,
e-mail: berberusik1909@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8805-2304>

АНАЛІЗ РИНКУ ПРОМИСЛОВИХ КОРМІВ ДЛЯ НЕПРОДУКТИВНИХ ТВАРИН

Бербер, А. І. *Аналіз ринку промислових кормів для непродуктивних тварин*. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць / За ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2019. № 2-3 (70-71). С. 189–197.

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність дослідження стану ринку промислових кормів для непродуктивних тварин, наведено їх класифікацію та викладено вимоги до якості. Показана можливість використання як сировини для виробництва кормів малоцінних продуктів і відходів м'ясопереробної промисловості. Досліджено правила сертифікації та вимог до якості сучасного вітчизняного ринку і європейського ринку промислових кормів для непродуктивних тварин. Уточнено загальні норми та визначення для національного харчового законодавства і харчового законодавства ЄС, включаючи мету – досягнення вільного переміщення кормів у ЄС. Проаналізовано національні стандарти України і європейські стандарти у цій сфері діяльності. Обґрунтовано напрямки раціонального використання вторинної сировини, що забезпечує зростання виробничого потенціалу галузі та розширення асортименту продукції. За експертними оцінками потенційно близько 10-20% компаній готові представити власну продукцію на європейському ринку, а інші 80–90% поки що не готові. Зазначено, що загальна ситуація з наявністю сировини в Україні вважається сприятливою, а організація виробництва високоцінних і оригінальних кормів дозволить розвинути існуючий ринок вітчизняних кормів для непродуктивних тварин та створити необхідні умови для їх експорту до країн ЄС. Запропоновано адаптувати вітчизняні стандарти якості до європейських з метою розширення експорту української продукції до країн Європейського Союзу. Рекомендовано впроваджувати міжнародні системи управління якістю та безпеки продукції на вітчизняних підприємствах, щоб мати можливість виробляти конкурентну продукцію та представляти її на європейському ринку.

Ключові слова: корм для непродуктивних тварин; сировина і відходи м'ясної промисловості; сертифікати якості кормів; промислові корми.

Анастасія Ігорівна БЕРБЕР

аспірант кафедри маркетинга, Одесский национальный экономический университет, Украина,
e-mail: berberusik1909@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8805-2304>

АНАЛИЗ РЫНКА ПРОМЫШЛЕННЫХ КОРМОВ ДЛЯ НЕПРОДУКТИВНЫХ ЖИВОТНЫХ

Бербер, А. И. *Анализ рынка промышленных кормов для непродуктивных животных*. Вестник социально-экономических исследований : сб. науч. трудов / Под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. Одесса : Одесский национальный экономический университет. 2019. № 2-3 (70-71). С. 189–197.

Аннотация. В статье обоснована актуальность исследования состояния рынка промышленных кормов для непродуктивных животных, приведена их классификация и изложены требования к качеству. Показана возможность использования в качестве сырья для производства кормов малоценных продуктов и отходов мясоперерабатывающей промышленности. Исследованы правила сертификации и требования к качеству современного отечественного рынка и европейского рынка промышленных кормов для непродуктивных животных. Уточнены общие нормы и определения для национального пищевого законодательства и пищевого законодательства ЕС, включая цель – достижение свободного перемещения кормов в ЕС. Проанализированы национальные стандарты Украины и европейские стандарты в этой сфере деятельности. Обоснованы направления рационального использования вторичного сырья, обеспечивающего рост производственного потенциала отрасли и расширения ассортимента продукции. По экспертным оценкам потенциально около 10-20% компаний готовы представить собственную продукцию на европейском рынке, а остальные 80-90% пока не готовы. Отмечено, что общая ситуация с наличием сырья в Украине считается благоприятной, а организация производства высокоценных и оригинальных кормов позволит развить существующий рынок отечественных кормов для непродуктивных животных и создать необходимые условия для их экспорта в страны ЕС. Предложено адаптировать отечественные стандарты качества к европейским с целью расширения экспорта украинской продукции в страны Европейского Союза. Рекомендовано внедрять

международные системы управления качеством и безопасностью продукции на отечественных предприятиях, чтобы иметь возможность производить конкурентную продукцию и представлять ее на европейском рынке.

Ключевые слова: корм для непродуктивных животных; сырье и отходы мясной промышленности; сертификаты качества кормов; промышленные корма.

Anastasiya BERBER

*Postgraduate Student, Department of Marketing, Odessa National Economic University, Ukraine,
e-mail: berberusik1909@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8805-2304>*

MARKET ANALYSIS OF INDUSTRIAL FORAGE FOR UNPRODUCTIVE ANIMALS

Berber, A. (2019). *Market analysis of industrial f for unproductive animals*. Ed.: M. Zvieriakov (ed.-in-ch.) and others [Analiz rynku promyslovykh kormiv dlia neproduktyvnykh tvaryn; za red.: M. I. Zvieriakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Visnik social'no-ekonomichnih doslidzen' (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2-3 (70-71), pp. 189–197.

Abstract. *The article substantiates the research relevance of the feed market state for unproductive animals, their classification is given, and quality requirements are expounded. The possibility of using a low-value products and waste from the meat-processing industry as a raw material for the feed production has been shown. The rules of certification and quality requirements of the modern domestic market and the European market of industrial feed for unproductive animals are investigated. General norms and determinations are specified for a national food legislation and food legislation of EU, including the goal – achieving free movement of feed in the EU. The national standards of Ukraine and European standards in this activity sphere are analyzed. The ways of rational use of secondary raw materials are substantiated, which ensure the growth of industry production potential and the product assortment expansion. According to expert evaluations, around 10-20% of companies are potentially ready to present their own products on the European market, and the remaining 80-90% is not yet ready. It was noted that the general situation with the availability of raw materials in Ukraine is considered favorable, and the production organization of high-value and original feeds will allow us to develop an existing market for domestic feed for unproductive animals and to create the necessary conditions for their export to the EU countries. It is proposed to adapt domestic quality standards to European ones in order for export expanding of Ukrainian products to the European Union countries. It is recommended to introduce international systems of quality and safety products management at domestic enterprises in order to be able produce a competitive products and present them on the European market.*

Keywords: *feed for unproductive animals; raw material and wastes of meat industry; quality of forage certificates; industrial forages.*

JEL classification: *Q120; Q130; Q190*

DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.2-3\(70-71\).2019.189-197](https://doi.org/10.33987/vsed.2-3(70-71).2019.189-197)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Брак повноцінного харчового білка є проблемою харчування не тільки людини, але і тварин, зокрема, домашніх кішок і собак. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми може стати використання вторинних сировинних ресурсів харчової промисловості.

Виробництво кормів для непродуктивних тварин – це логічне продовження діяльності тих галузей промисловості й сільського господарства, які займаються виробництвом їжі для людини. Використання відходів м'ясокомбінатів, птахофабрик дозволить перетворити їх у додаткове джерело доходу, а також поліпшити екологічну ситуацію на підприємствах. М'ясна промисловість має надзвичайно великий потенціал завдяки різноманітному і унікальному складу основних і вторинних продуктів забою промислових тварин і птиці [1].

Ринок промислових кормів для непродуктивних тварин один з найбільш динамічних у світі. Витрати українців на корми для непродуктивних тварин оцінюються у 300 млн. дол. на рік. Для порівняння, у США продаж кормів більш ніж на 11 млрд. дол. на рік, а в Росії й Польщі щорічно на них витрачають приблизно по 1 млрд. дол. В Америці ця категорія товарів посідає четверте місце за обсягом споживання.

Організація виробництва високоцінних і оригінальних продуктів дозволить розвинути існуючий ринок вітчизняних кормів для непродуктивних тварин, з урахуванням їх фізіологічної

потреби і смакових уподобань. Обґрунтування і розробка шляхів раціонального використання вторинної сировини, що забезпечує зростання виробничого потенціалу галузі, розширення асортименту продукції, представляють особливий науково-практичний інтерес [2].

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В Україні існують проблеми з якісною сировиною для виробництва кормів. Якість для даного виду товару означає використання виключно натуральної сировини й застосування сучасних технологій обробки та консервування м'ясних продуктів. Аналіз ринку промислових кормів для непродуктивних тварин розглянуто у низці праць таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: А. Б. Лісіцин [1, с.23–28], Л. В. Антипова, А. В., Гребенщиков, Н. Н. Казаков [2, с.97–100], Т. А. Кулаковська [3, с.36–38] та ін. Авторами виділено основні тенденції його розвитку, особливості та характерні риси, розглянуті проблеми функціонування та розвитку. Розкрито проблематику промислового виготовлення кормів для тварин з використанням малоцінних і вторинної сировини м'ясної галузі. Організація безвідходної виробничої структури переробки сільгосппродукції дає можливість поряд з традиційними продуктами харчування отримати близько 200 найменувань різних видів супутньої продукції, в першу чергу, наситити ринок кормами для тварин [4].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Поряд з цим, існує низка проблем, які перешкоджають повноцінному розвитку українського ринку кормів для непродуктивних тварин, серед яких варто виділити проблеми із законодавчим регулюванням галузі: відсутність нормативної бази, що регламентує товарообіг на ринку, термінології, стандартів, санітарних норм і правил, вимог до умов виробництва і реалізації, регламентації правил сертифікації. Випуск продукції найчастіше відбувається за вимогами інших галузей, що необґрунтовано ускладнює всі бізнес-процеси, створює розбіжності в маркуванні тощо. І, як наслідок, дає можливість контролюючим інстанціям, митниці трактувати як завгодно конкретні ситуації та пред'являти претензії.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз правил сертифікації та вимог до якості сучасного вітчизняного ринку й європейського ринку промислових кормів для непродуктивних тварин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Недостатність вітчизняних наукових досліджень у зазначеній сфері, призвела до того, що вітчизняний ринок виявився повністю зайнятим кормовими продуктами імпортного виробництва, які через неприйнятно високі ціни є недоступними основній масі потенційних споживачів, а також часто не відповідають стандартам. За даними ветеринарних клінік, використання таких кормів призводить до порушення обміну речовин у тварин і, як наслідок, до захворювання сечовидільної й статевій системи, опорно-рухового апарату, шкіряного покриву.

Розглянемо основні нормативні документи, що визначають якість українських кормів для непродуктивних тварин.

Вимоги до виробництва кормових добавок, преміксів і кормів для тварин викладені в Законі України «Про ветеринарну медицину» № 2498-ХІІ від 25.06.1992 р. в редакції Закону від 16.11.2006 р № 361-V (далі – Закон № 361) [5]. В табл. 1 наведено основні терміни та визначення ринку кормів.

Таблиця 1

Терміни та визначення ринку кормів [5]

Терміни	Визначення
Корм	Продукти тваринного, рослинного, мікробіологічного та хімічного походження, у тому числі готові корми та комбикорми, які використовуються для годування тварин самостійно або у суміші, містять поживні речовини у засвоєній формі та не справляють негативного впливу на здоров'я тварин.

Продовження табл. 1

Кормові добавки	Субстанції, мікроорганізми, відмінні від кормового матеріалу й преміксів, які зазвичай у чистому вигляді не використовуються як корми, а цілеспрямовано додаються до корму чи води з метою поліпшення характеристик кормів або продуктів тваринного походження, досягнення сприятливого впливу на колір декоративних риб або птахів, задоволення поживних потреб тварин, зменшення несприятливого впливу відходів тваринництва на навколишнє середовище, вдосконалення виробництва продуктів тваринного походження, підвищення продуктивності або благополуччя тварин шляхом впливу на їх шлункову та кишкову флору або засвоюваність корму.
Премікси	Суміші кормових добавок, а також суміші однієї або декількох кормових добавок, у тому числі вітамінів, амінокислот, мінералів тощо, з кормами тваринного чи рослинного походження або з водою, виготовлені за спеціальною технологією на високотехнологічному обладнанні, які використовуються як носії та не призначені для безпосереднього годування тварин.
Промислові корми	Корми тваринного і рослинного походження, які містять кормові добавки для непродуктивних тварин (собак, котів, інших декоративних, екзотичних тварин) [6].

Корми для непродуктивних тварин є об'єктом державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду. Ветеринарні вимоги щодо імпорту в Україну товарів, які є об'єктом такого контролю і нагляду, визначені наказом Державного департаменту ветеринарної медицини «Про затвердження Ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду» від 14.06.2004 р. № 71 (далі – Наказ № 71) [7]. Відповідно до Наказу № 71 до кормів для тварин відносяться кормове рибне борошно, корми та кормові добавки тваринного й рослинного походження, корми для кішок і собак.

Водночас постачання товарних партій кормів (готових) і кормових добавок тваринного походження (у тому числі з птиці та риби) здійснюється після проведення досліджень зразків таких товарів у Державному науково-дослідному контрольному інституті ветеринарних препаратів і кормових добавок, м. Львів (ДНДКІ ветпрепаратів).

Ввезення кормів для тварин рослинного походження (фуражного зерна, соєвих бобів, шроту з арахісу та сої) має свої особливості. Згідно з п. 34 Наказу № 71 ввезення на територію України тваринних кормів рослинного походження можливе після одержання дозволу регіональної служби державного ветеринарно-санітарного контролю, за наявності «іноземного» ветеринарного сертифіката та сертифіката якості країни походження в оригіналі (виданого уповноваженим контрольним органом країни-експортера – інспекцією, лабораторією тощо), яким підтверджується, що вміст важких металів, мікотоксинів, пестицидів, а також сумарна бета-активність не перевищують допустимих норм, встановлених в Україні.

При імпорті в Україну готових кормів для котів і собак згідно п. 35 Наказу № 71 також необхідний дозвіл регіональної служби державного ветеринарно-санітарного контролю та наявність «іноземного» ветеринарного сертифіката. Поставка готових кормів для кішок і собак повинна здійснюватися після проведення досліджень зразків продукції у ДНДКІ ветпрепаратів. Таким чином, при імпорті в Україну кормів для тварин необхідно мати дозвіл регіональної служби державного ветеринарно-санітарного контролю та «іноземного» ветеринарного сертифіката, а у деяких випадках і сертифікат якості країни походження [7].

Сертифікація харчової продукції та продовольчої сировини тваринного походження можлива лише за наявності документів про успішно проведену ветеринарно-санітарну експертизу.

Порядок отримання сертифікату відповідності досить складний. Орган сертифікації дає дозвіл виготовляти, маркувати вироби протягом терміну дії сертифіката. Досліджуються умови виробництва на предмет відповідності вимогам ДСТУ 3957-2000, проводиться атестація виробництва, сертифікується система якості виробника. При позитивному рішенні органа з сертифікації заявник отримує сертифікат і право маркувати продукцію спеціальним знаком відповідності [8].

ДСТУ (Державний стандарт України) існує з 1993 року. Частина нормативів ДСТУ була прийнята на основі ГОСТу або міжнародно-правових актів, частина видозмінена або виключена з переліку (наприклад, були змінені категорії товарів, раніше позначені як обов'язкові до сертифікації).

ГОСТи були затверджені ще у далекому 1940 році та були основним показником якості продуктів у Радянському Союзі, дотримання затверджених нормативів контролювалося на рівні держави. ГОСТ досі є чинним і виконується багатьма країнами колишнього Радянського Союзу, наприклад Білоруссю, Грузією, Україною, Молдовою, Росією, Таджикистаном та іншими країнами СНД. Проте, практично всі країни, які вийшли зі складу СРСР (і Україна, у тому числі) давно відмовилися від використання застарілого ГОСТу всередині своєї державної системи, тому розробили і впровадили власні національні стандарти.

Значна частина ДСТУ досі не затверджена, тому дуже часто суб'єкти підприємницької діяльності вимушені користуватися такими, що мають юридичну силу міжнародних стандартів або ГОСТ. Незважаючи на наявність величезної бази узгоджених державних стандартів (ДСТУ), виробники України також отримали право при виготовленні своєї продукції керуватися стандартами, так званих «ТУ» (технічних умов), які підприємства розробили самостійно.

На жаль, відсутність контролю за дотриманням єдиного стандарту якості призвела до використання у виробництві свідомо низькопробних, шкідливих і навіть небезпечних для здоров'я компонентів (рослинних жирів, замінників смаків, консервантів, барвників тощо) [9].

Варто зазначити, що ухвалення Закону України «Про безпечність та гігієну кормів» № 2264-VIII від 21.12.2017 р. певною мірою покращило ситуацію у цьому сегменті промислового виробництва. Цей закон визначає правові та організаційні засади гарантування безпечності кормів у процесі їх виробництва, обігу та використання, зокрема встановлює вимоги щодо гігієни, маркування, пакування та представлення кормів, регулює відповідні суспільні відносини між операторами ринку та органами державної влади [10].

Виробництво сухого корму в Україні регулюється ДСТУ. Він обумовлює основні вимоги до безпеки корма, мінімальні значення у ньому базових макро- і мікро нутрієнтів, включаючи вітаміни й мінерали. Сировина повинна відповідати ветеринарно-санітарним і гігієнічним вимогам, а також положенням нормативно-технічної документації заводу-виробника.

Для експорту кормової продукції до Європи необхідно ці стандарти адаптувати до європейських. Виробництво продукції повинно бути на високому техніко-технологічному та

економічному рівні, щоб бути конкурентоспроможним на європейському ринку. Також на більшості підприємств і в країні у цілому лабораторії не здатні проводити аналізи якості на рівні європейських лабораторій згідно з міжнародними нормами. У цьому випадку держава повинна підвищувати стандарти якості продукції, а підприємства – культуру виробництва.

Європейські санітарні норми кормів для непродуктивних тварин затверджені відповідними законодавчими документами, серед яких варто виділити Регламент Європейського парламенту і Ради ЄС № 183/2005, що встановлює систему санітарних норм і стандартів Європи щодо кормів [11].

Прагнення до високого рівня захисту здоров'я людини і тварин є однією з фундаментальних цілей законодавства про харчові продукти, що встановлено Регламентом (ЄС) 178/2002 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і приписів законодавства про харчові продукти, про заснування Європейського органу з безпеки продуктів харчування і про закріплення процедур щодо безпеки продовольчих товарів. Цей Регламент також встановлює інші загальні норми і визначення для національного харчового законодавства та харчового законодавства Європейського співтовариства, включаючи мету досягнення вільного переміщення кормів в межах ЄС.

Головна мета санітарних норм, викладених у даному Регламенті, полягає в забезпеченні високого рівня захисту споживачів та базується на таких принципах:

- 1) первинна відповідальність за безпеку кормів покладається на операторів ринку кормів;
- 2) необхідність у забезпеченні безпеки кормів протягом усього харчового ланцюга, починаючи з первинного виробництва кормів до раціону сільськогосподарських тварин, включно;
- 3) повсюдна реалізація процедур, що базуються на принципах системи управління безпечністю харчових продуктів (НАССР), які разом з впровадженням рекомендованих санітарних норм покликані посилювати відповідальність підприємців кормового сектора;
- 4) практичне керівництво – це інструмент оцінки, покликаний допомогти операторам кормового сектора на всіх рівнях харчового ланцюга, у випадках дотримання вимог санітарних норм у відношенні кормів і вимоги щодо застосування принципів НАССР;
- 5) розробка мікробіологічних критеріїв, які базуються на критеріях наукового ризику;
- 6) необхідність забезпечення того, щоб імпортовані корми, принаймні, відповідали стандартам, прийнятим у відношенні кормів, вироблених у Європейському співтоваристві [11].

Варто зауважити, що для просування на зовнішній ринок української продукції необхідно щоб виробництво відповідало європейським стандартам та були наявні сертифікати якості та безпеки продуктів.

Що стосується сировини, то до складу кормів зазвичай входять кісткове борошно, пшениця, кукурудза, соя, рибокістне борошно, сухе молоко, жир, сіль, премікси, м'ясні заготовки. Загальна ситуація з наявністю сировини в Україні вважається більш менш сприятливою. Найчастіше вітчизняні виробники використовують сировину з Європи для виробництва продукції. Але на жаль, українська сировина не завжди відповідає європейським стандартам, й іноді – коштує дорожче зарубіжної. Експорт кормів до Європи неможливий без дотримання європейських санітарних норм, затверджених для кормів непродуктивних тварин.

Розглянемо міжнародну систему управління якістю та безпекою продукції.

Так, компанія GMP+ International має схему сертифікації, яка в Європі є еталоном якості. Сфера діяльності застосовна для системи сертифікації GMP+. Система забезпечення безпеки кормів GMP+ – це єдина загальногалузева схема сертифікації, що охоплює підприємства з моменту збору зернової продукції (сировини для кормів) до торгівлі інгредієнтами і комбікормовою продукцією. Ця схема поширюється і на підприємства, що займаються зберіганням, транспортуванням і безпосередньо виробництвом комбікормів, преміксів, кормових добавок та інших компонентів.

Зарубіжні компанії посилаються на відповідність продукції, що випускається, стандартам якості ISO 9001, ISO 22000 (НАССР) і GMP+. Порівняємо чим вони відрізняються:

ISO 9001 – це досить загальний стандарт менеджменту якості, який може бути застосований до будь-якої сфери діяльності, будь то виробництво або сфера послуг. Тобто у ньому усі формулювання загальні, і він не прописаний під конкретну галузь. У цьому сенсі GMP+ відрізняється тим, що усі вимоги, процедури, положення, стандарти щодо продукції торкаються тільки комбікормової галузі. Завдяки цьому полегшується процес впровадження і підтримки системи безпеки кормів на підприємстві, а фахівці, відповідальні за її щоденне функціонування (директор з якості, начальник виробничої лабораторії, технолог тощо), швидше освоюють специфіку і інструментарій схеми GMP+.

З іншого боку, вимоги ISO 9001, ISO 22000 (НАССР) та інших подібних стандартів включені до системи GMP+. Схема GMP+ містить 4 стандарти (B1-B4), кожен з яких торкається конкретної сфери діяльності. GMP+ B1 – це найширший стандарт, який поширюється на усі види діяльності від виробництва комбікормів, преміксів, кормових добавок і інгредієнтів до їх зберігання і відвантаження, окрім послуг перевезення. Структура стандарту аналогічна ISO, що дозволяє легко його комбінувати з різними іншими стандартами, а також він посилені вимогами GMP+ і НАССР. Інші, такі як GMP+ B2, торкаються тільки виробництва добавок і кормових інгредієнтів. GMP+ B3 поширюється на компанії, сфера діяльності яких включає продаж кормів і інгредієнтів, послуги зберігання і відвантаження, а також збір зернових, олійних і бобових культур. Стандарт GMP+ B4 призначений для компаній, що роблять послуги з перевезення різних кормових продуктів [12].

Сертифікат GMP+ визнаний у 65 країнах світу. А в Європі він впроваджений усіма підприємствами настільки глибоко, що його можна прирівняти до нашого вітчизняного ГОСТу. Це не обов'язкова сертифікація, але в Європі вона стала обов'язковою, оскільки її вимагають самі учасники ринку. Адже один з принципів схеми такий, що якщо ти сертифікований, то можеш працювати з такими ж компаніями-контрагентами або підрядниками. Саме завдяки тому, що усі компанії по усьому ланцюжку працюють за єдиним принципом, досягається високий рівень безпеки продукції на усіх етапах. Це дозволяє відстежувати продукцію, будь-яку партію, її якість у будь-який час і у будь-якому місці. А у випадку яких-небудь проблем, цю продукцію легко можна відкликати з ринку і зменшити ризики, пов'язані з небезпечними кормовими інгредієнтами.

Компаніям, що поставляють кормову продукцію для непродуктивних тварин, та планують поставити свою продукцію в Європу, потрібна система GMP+. Якщо компанія дивиться у майбутнє і планує розвиватися, то поза сумнівом їм потрібна сертифікація управління якістю і безпекою комбікормової продукції GMP+.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, у статті проаналізовано правила сертифікації та вимог до якості сучасного вітчизняного ринку і європейського ринку промислових кормів для непродуктивних тварин. Запропоновано систематизувати вітчизняні стандарти з європейськими стандартами якості, для того, щоб експортувати українську продукцію в Європу. Виробництво продукції повинно бути на високому техніко-технологічному та економічному рівні, щоб бути конкурентоспроможними на європейському ринку.

За результатами дослідження можна зробити такі висновки. Існує ряд проблем, що перешкоджають повноцінному розвитку українського ринку кормів для непродуктивних тварин. Велика частина з них пов'язана з питаннями регулювання промисловості кормів. Ця галузь є досить новою для української економіки, що виробляє абсолютно новий вид продукту. Галузь і продукція у різних класифікаторах віднесена до різних секторів економіки і різних товарних груп. Зберігається нечіткість у розумінні статусу кормів для непродуктивних тварин

В Європі вимоги в області гігієни і безпеки охоплюють весь ланцюжок від поставок сировини до реалізації готового продукту. Тільки такий підхід буде сприяти поліпшенню

якості готової продукції та підвищення конкурентоспроможності галузі. В Україні існують проблеми з якісною сировиною для виробництва кормів. Якість у даному виді товару означає використання виключно натуральної сировини і застосування сучасних технологій обробки та консервування м'ясних продуктів. Розвиток сировинних програм вимагає великих фінансових витрат і тривалого терміну окупності вкладених коштів, що викликає небажання дрібних виробників розвивати систему якісних поставок сировини. Необхідно гармонізувати систему правового застосування ветеринарного законодавства, щоб запобігти виробництву неякісної сировини і не перешкоджати якісним і безпечним поставкам [3].

У цьому контексті виявляється перспективним дослідження діяльності підприємств м'ясної, птахопереробної, молочної та інших галузей промисловості, заводів з переробки зерна і овочевих культур, яка нерозривно пов'язана з отриманням побічних продуктів, відходів, що можуть служити джерелом цінних речовин для виробництва кормів. Разом з тим, малоцінна в харчовому відношенні м'ясна сировина, а також нехарчові відходи, технологічний і ветеринарний брак і конфіскації, можуть бути використані у виробництві кормів для непродуктивних тварин.

Литература

1. Лисицын А. Б. Пути повышения эффективности первичной переработки скота. Мясные технологии. 2011. № 9. С. 23–28.
2. Антипова Л. В., Гребенщиков А. В., Казаков Н. Н. Проблемы промышленного производства готовых рационов для животных. Вестник Воронежского государственного университета инженерных технологий. 2012. № 2. С. 97–100. DOI: <https://doi.org/10.20914/2310-1202-2012-2-97-100>. URL: <https://www.vestnik-vsuet.ru/vguit/article/download/44/22> (дата обращения: 26.04.2019).
3. Кулаковская Т. А. Анализ украинского рынка кормов для домашних животных : состояние и проблемы развития. Зернові продукти і комбікорми. 2012. № 3 (47). С. 36–38.
4. Машенцева Н. Г., Хорольский В. В. Функциональные стартовые культуры в мясной промышленности : монография. Москва : ДеЛи принт, 2008. 336 с.
5. Про ветеринарную медицину : Закон Украины № 2498-XII від 25.06.1992 р. в редакції Закону України № 361-V від 16.11.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-16> (дата звернення: 30.04.2019).
6. Газета «Частный предприниматель». 2003–2018. URL: <http://chp.com.ua/newspaper-news/item/23933-otkryvaem-tseh-po-proizvodstvu-kombikormov-052010> (дата обращения: 03.05.2019).
7. Про затвердження Ветеринарних вимог щодо імпорту в Україну об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду : Наказ Міністерства аграрної політики України та Державного департаменту ветеринарної медицини № 71 від 14.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-04> (дата звернення: 06.05.2019).
8. Сертификация продукции. URL: https://www.juridicheskij-supermarket.ua/page_services_sertif.html (дата обращения: 10.05.2019).
9. Что такое ДСТУ и ТУ? Чем эти стандарты качества отличаются от ГОСТа? URL: <https://agrostory.com/info-centre/knowledge-lab/chto-takoe-dstu-i-tu-chem-eti-standarty-kachestva-otlichayutsya-ot-gosta> (дата обращения: 14.05.2019).
10. Про безпечність та гігієну кормів : Закон України № 2264-VIII від 21.12.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> (дата звернення: 15.05.2019).
11. Регламент № 183/2005 Европейского парламента и Ради ЕС що встановлює санітарні норми відносно кормів. ОЖ № С 32, 05.02.2004. 97 с.
12. Как получить преимущество украинским компаниям на европейском рынке? URL: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1033131> (дата обращения: 17.05.2019).

References

1. Lisitsyn, A. B. (2011). *Ways of efficiency increasing of the primary livestock processing* [Puti povysheniya effektivnosti pervichnoy pererabotki skota], *Myasnye tekhnologii*, No. 9, s. 23–28 [in Russian]
2. Antipova, L. V., Grebenshchikov, A. V., Kazakov, N. N. (2012). *Problems of industrial production of finished rations for animals* [Problemy promyshlenogo proizvodstva gotovykh ratsionov dlya zhivotnykh], *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta inzhenernykh tekhnologiy*, No. 2,

- s. 97–100. DOI: <https://doi.org/10.20914/2310-1202-2012-2-97-100>. URL: <https://www.vestnik-vsuet.ru/vguit/article/download/44/22> [in Russian]
3. Kulakovskaya, T. A. (2012). *Analysis of the Ukrainian pet food market: state and development problems* [Analiz ukrainskogo rynku kormov dlya domashnikh zhyvotnykh: sostoyanie i problemy razvitiya], Zernovi produkty i kombikormy, No. 3 (47), s. 36–38 [in Russian]
 4. Mashentseva, N. G., Khorolskiy, V. V. (2008). *Functional starter cultures in the meat industry: monograph* [Funktsionalnye startovye kultury v myasnoy promyshlennosti: monografiia], DeLi print, Moskva, 336 s. [in Russian]
 5. *About veterinary medicine*: Law of Ukraine, No. 2498-XII, 25.06.1992 as amended by Law of Ukraine No. 361-V, 16.11.2006 [Pro veterynarnu medytsynu: Zakon Ukrainy, No. 2498-XII, 25.06.1992 v redaktsii Zakonu Ukrainy, No. 361-V, 16.11.2006], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-16> [in Ukrainian]
 6. Newspaper «Private entrepreneur» (2003–2018) [Gazeta «Chastnyy predprinimatel»], available at: <http://chp.com.ua/newspaper-news/item/23933-otkryvaem-tseh-po-proizvodstvu-kombikormov-052010> [in Russian]
 7. *On approval of the Veterinary requirements for import of state veterinary and sanitary control and supervision objects to Ukraine*: Law of Ukraine, No. 71, 14.06.2004 [Pro zatverdzhennja Veterynarnykh vymoh shchodo importu v Ukrainu ob'ektiv derzhavnoho veterynarno-sanitarnoho kontroliu ta nahliadu: Nakaz Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy ta Derzhavnoho departamentu veterynarnoi medytsyny, No. 71, 14.06.2004], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-04> [in Ukrainian]
 8. *Product certification* [Sertifikatsiya produktsii], available at: https://www.juridicheskij-supermarket.ua/page_services_sertif.html [in Russian]
 9. *What is DSTU and TU? How do these quality standards differ from GOST?* [Chto takoe DSTU? Chem eti standarty kachestva otlichayutsya ot GOSTa?], available at: <https://agrostory.com/info-centre/knowledge-lab/chto-takoe-dstu-i-tu-chem-eti-standarty-kachestva-otlichayutsya-ot-gosta> [in Russian]
 10. *About the safety and hygiene of feed*: Law of Ukraine, No. 2264-VIII, 21.12.2017 [Pro bezpechnist ta hihieny kormiv: Zakon Ukrainy, No. 2264-VIII, 21.12.2017], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2264-19> [in Ukrainian]
 11. Regulation No. 183/2005 of the European Parliament and of the EU Council, which establishing the sanitary standards for feed, OG No. C 32, 05.02.2004 [Reglament No. 183/2005 Yevropeiskoho Parlamentu i Rady YeS, shcho vstanovliuie sanitarni normy vidnosno kormiv], OZH No. C 32, 05.02.2004, 97 s. [in Russian]
 12. *How to get an advantage for Ukrainian companies in the European market?* [Kak poluchit preimushchestvo ukrainskim kompaniyam na evropeyskom rynke?], available at: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1033131> [in Russian]